

13. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.

14. Диваева И.Р. Спорные вопросы толкования некоторых квалифицированных видов убийства в теории уголовного права и судебной практике / И.Р. Диваева, Т.Н. Нуркаева // Пробелы в российском законодательстве. – М. : Медиа-ВАК, 2014. – № 2. – С. 127–129.

15. Уголовный кодекс Республики Болгария / науч. ред. А.И. Лукашова ; пер. с болг. Д.В. Милушева и др. ; вступ. ст. И.И. Айдарова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 296 с.

ШМИНДРУК О. Ф.,
аспірант кафедри правосуддя
та кримінально-правових дисциплін
(Навчально-науковий інститут права
імені І. Малиновського Національного
університету «Острозька академія»)

УДК 343.1

ПІДГОТОВКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ НА ПІДГОТОВЧОМУ СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Статтю присвячено аналізу змісту, мети й характеру підготовки кримінального провадження до судового розгляду на підготовчому судовому засіданні згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України.

Ключові слова: суд, підготовче провадження, судовий розгляд, кримінальне провадження, дії, пов'язані з підготовкою кримінального провадження до судового розгляду.

Статья посвящена анализу содержания, цели и характера подготовки уголовного производства к судебному разбирательству на подготовительном судебном заседании в соответствии с Уголовным процессуальным кодексом Украины.

Ключевые слова: суд, подготовительное заседание, судебное разбирательство, уголовное производство, действия, направленные на подготовку уголовного производства к судебному разбирательству.

This article analyzes the content, purpose and nature of the preparation of the criminal proceedings to the trial court at the preparatory hearing in accordance with the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: court, preparatory hearing, trial, criminal proceeding, actions aimed at preparing the criminal proceeding to trial.

Вступ. Підготовче провадження як початковий етап стадії провадження в суді першої інстанції має на меті перевірку наявності чи відсутності законних підстав для призначення кримінального провадження до судового розгляду та здійснення комплексу дій, спрямованих на підготовку кримінального провадження до судового розгляду.

У свою чергу метою підготовки кримінального провадження до судового розгляду є створення належних умов для законного, ефективного, повного та всебічного судового розгляду й забезпечення процесуальних прав та інтересів учасників кримінального провадження.

Від якісно проведеної підготовки кримінального провадження залежить ефективність його подальшого судового розгляду. Тому вивчення цього питання є актуальним.

Окремих аспектам підготовчого провадження, у тому числі діям, пов'язаним із підготовкою до судового розгляду, присвячено роботи В.Г. Гончаренка, Л.М. Лобойка, Л.Д. Удалової, В.О. Попелюшка, В.В. Луцика, О.В. Єні, Л.Г. Матіск, О.В. Калужинського, С.О. Тенькова та інших учених. Однак наукові праці, у яких безпосередньо аналізувалася б ця частина підготовчого провадження, практично відсутні.

Постановка завдання. Метою статті є визначення змісту й характеру підготовки до судового розгляду в підготовчому провадженні, класифікація дій, пов'язаних із підготовкою кримінального провадження до судового розгляду, та характеристика змісту дій, пов'язаних із підготовкою кримінального провадження до судового розгляду.

Результати дослідження. У різних країнах дії суду, пов'язані з підготовкою справи до судового розгляду, відрізняються за своїм змістом і процедурою.

Так, у Федеративній Республіці Німеччина на стадії віддання до суду або проміжного (попереднього) провадження (*Zwischenverfahren*) суд, який уповноважений у подальшому здійснювати судовий розгляд, у закритому судовому засіданні без участі сторін поряд із вирішенням питання про наявність підстав для відкриття основного судового розгляду вчиняє низку підготовчих дій. Такими діями є визначення підсудності, призначення захисника, продовження строку попереднього затримання чи поміщення особи до психіатричного закладу, визначення місця проведення основного судового розгляду, витребування доказів [1].

У США та Англії під час попереднього розгляду справи (*preliminary examination*) суд за участю сторін обвинувачення й захисту у відкритому судовому засіданні з дотриманням принципу змагальності здійснює такі підготовчі дії, як обрання, зміна або скасування запобіжного заходу, вирішення питання про виклик осіб, вжиття заходів щодо забезпечення безпеки свідка тощо [2, с. 150].

У Російській Федерації суддя під час постановлення ухвали про призначення судового засідання вчиняє цілий комплекс підготовчих дій, серед яких можна назвати такі: визначення місця, дати й часу судового засідання, вирішення питання про одноособовий чи колегіальний розгляд справи, призначення захисника, виклик до суду осіб, визначених у списках сторін, вирішення питання про розгляд справи в закритому судовому засіданні за наявності підстав, визначених у Кримінально-процесуальному кодексі Російської Федерації, обрання та продовження запобіжного заходу. Крім того, під час попереднього слухання суд за клопотанням сторін вирішує питання про визнання доказів недопустимими [3].

В Україні характер підготовчих дій суду на підготовчому провадженні прямо залежить від його форми.

Так, у провадженні на підставі угод та закриття кримінального провадження підготовчі дії суду включають у себе відкриття судового засідання, оголошення про його початок, перевірку явки учасників, повідомлення про здійснення повного фіксування підготовчого провадження та про умови його фіксування, оголошення складу суду, прізвища запасного судді, якщо його призначено, прізвища прокурора, захисника, цивільного відповідача, представників і законних представників, перекладача, секретаря судового засідання, роз'яснення учасникам права на відвід, роздачу судовим розпорядником особам, які беруть участь у підготовчому провадженні, пам'ятки про їхні права й обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), і за необхідності – додаткове роз'яснення їх головуючим (ст. ст. 342–345 КПК України).

Крім того, у ході зазначеної підготовчої частини суд зобов'язаний перевірити кримінальне провадження щодо дотримання правил територіальної підсудності, а також відповідності обвинувального акта з угодою та клопотання про закриття кримінального провадження вимогам КПК України.

Як бачимо, у цих випадках підготовчі дії суду являють собою один з етапів судового розгляду провадження на підставі угод та закриття кримінального провадження в суді першої інстанції.

Якщо ж говорити про підготовче провадження як перший етап провадження в суді першої інстанції, то воно включає в себе дві рівноцінні частини, які обумовлюють одна одну: перевірку обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру щодо дотримання правил підсудності й відповідності вимогам КПК України та вчинення дій, спрямованих на підготовку кримінального провадження на їх підставі до судового розгляду.

Так, якщо кримінальне провадження на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру підсудне суду, а також якщо вказані процесуальні документи відповідають вимогам КПК України, суд переходить до вчинення цілого комплексу підготовчих до судового розгляду дій, передбачених у ст. 315 КПК України.

Згідно із ч. 2 ст. 315 КПК України з метою підготовки кримінального провадження до судового розгляду суд вчиняє такі дії: визначає дату й місце проведення судового розгляду; з'ясовує, у якому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд: відкритому чи закритому; з'ясовує питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді; розглядає клопотання учасників судового провадження про здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту, витребування певних речей чи документів та вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду. За клопотанням учасників судового провадження суд має право обрати, змінити або скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, у тому числі запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого. Крім того, у цій частині підготовчого провадження суд формує кримінальну справу.

Усі підготовчі дії можна розділити на певні групи залежно від їх змісту й завдань.

До першої групи належать дії, пов'язані з організацією судового розгляду: визначення дати, часу, місця та порядку проведення судового розгляду.

Під час визначення дати й місця проведення судового розгляду суд має враховувати складність кримінального провадження, обсяг необхідних підготовчих дій для його проведення, можливість вирішення клопотань, заявлених учасникам судового провадження [4]. Крім того, під час визначення дати судового розгляду суд повинен враховувати максимальну й мінімальну межу, встановлену КПК України. Так, відповідно до ч. 2 ст. 316 КПК України судовий розгляд має бути призначений не пізніше 10 днів із дня постановлення ухвали про його призначення. За правилами обчислення процесуальних строків 10-денний термін починає спливати з дня, який є наступним після постановлення ухвали про призначення кримінального провадження до судового розгляду. Водночас необхідно враховувати, що відповідно до ч. 8 ст. 135 КПК України особа, яка викликається в судове засідання, має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим чином не пізніше ніж за 3 дні до дати, коли вона зобов'язана прибути за викликом, тобто дня проведення судового розгляду.

Як правило, судовий розгляд відбувається в спеціально обладнаному приміщенні – залі судових засідань. У разі необхідності за клопотанням учасників провадження окремі процесуальні дії можуть вчинятись поза межами приміщення суду.

Визначаючи порядок проведення судового розгляду, суд вирішує, у якому судовому засіданні його проводити: відкритому чи закритому. Відповідно до ч. 2 ст. 27 КПК України кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках, вичерпний перелік яких передбачається ч. 2 ст. 27 КПК України. Якщо слідчий суддя під час досудового розслідування постановив ухвалу про здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження, то судове провадження, у тому числі й підготовче, проводиться в закритому судовому засіданні, тобто суд не може змінити цей порядок. Якщо ж це питання слідчим суддею не вирішувалось, то суд за наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 27 КПК України, має право, проте не зобов'язаний, прийняти рішення про здійснення судового розгляду в закритому судовому засіданні. У подальшому за клопотанням сторін цей порядок може бути змінено, про що постановляється відповідна ухвала.

До другої групи підготовчих дій належать дії, пов'язані з визначенням складу учасників судового розгляду. Під час визначення складу учасників судового розгляду суд враховує думки учасників підготовчого судового засідання та може вважати недоцільним виклик певних осіб або викликати додаткових осіб (наприклад, захисника в разі його призначення обвинуваченому, законного представника обвинуваченого, потерпілого в разі визнання особи законним представником цих осіб, цивільного позивача та його представника в разі вирішення питання про прийняття цивільного позову, перекладача (сурдоперекладача), спеціаліста та інших осіб). При цьому варто мати на увазі, що обов'язковими учасниками судового

розгляду є прокурор, крім кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, обвинувачений, його захисник у випадках, коли його участь є обов'язковою, та законний представник.

До третьої групи підготовчих дій належать дії, пов'язані з визначенням обсягу доказів, які будуть досліджуватись під час судового розгляду.

Для цього за клопотанням сторін кримінального провадження суд здійснює виклик для допиту певних осіб. Викликатись можуть, зокрема, свідки обвинувачення й захисту, а також експерт для роз'яснення чи доповнення свого висновку.

Також за клопотанням сторін кримінального провадження суд витребує певні речі або документи.

У разі заявлення клопотання про виклик певних осіб або витребування певних речей чи документів сторони повинні довести, що відомості, які містять такі документи, мають значення для вказаного кримінального провадження, тобто сторони мають обґрунтувати належність цих доказів.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 410 КПК України відхилення судом клопотань учасників судового провадження про допит певних осіб, дослідження доказів або вчинення інших процесуальних дій на підтвердження чи спростування обставин, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого й справедливого судового рішення, визнається неповнотою судового розгляду та є підставою для скасування або зміни судового рішення в апеляційному порядку.

Для вирішення питання щодо необхідності виклику того чи іншого свідка або витребування певних речей чи документів суд має дослідити всі матеріали кримінального провадження та не може обмежитись лише обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру.

Оскільки підготовче провадження є першим етапом провадження в суді першої інстанції, яке здійснюється за правилами судового розгляду та завданням якого є також забезпечення його законності й обґрунтованості, то суд має право вирішувати питання про визнання доказів недопустимими. Це дозволить забезпечити судовий розгляд кримінального провадження на основі повного, всебічного, об'єктивного дослідження доказів, отриманих, перевірених, оцінених і зафіксованих відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства. При цьому з огляду на засади змагальності й диспозитивності це питання суд може вирішувати лише за клопотанням сторін кримінального провадження.

До четвертої групи підготовчих дій належать дії, пов'язані із забезпеченням процесуальних прав учасників кримінального провадження. Чинний КПК України називає їх «інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду». До таких можуть належати призначення обвинуваченому захисника, визнання особи законним представником обвинуваченого, призначення судового розгляду судом присяжних у складі двох професійних суддів і трьох присяжних (у разі здійснення кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, за яке передбачається покарання у вигляді довічного позбавлення волі), визнання потерпілого цивільним позивачем, визнання особи представником або законним представником потерпілого, цивільного позивача, відповідача, вирішення питання прийняття цивільного позову та в разі необхідності – вжиття заходів забезпечення позову.

До цієї групи належать також скарги учасників кримінального провадження та заперечення проти них на рішення слідчого й прокурора, прийняті ними під час досудового розслідування.

Так, відповідно до п. п. 5, 6 ч. 1 та ч. 3 ст. 303 КПК України під час підготовчого судового засідання можуть бути оскаржені прийняті на досудовому слідстві такі рішення: рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілою особи, якій відмовлено у визнанні потерпілою; рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час застосування заходів безпеки особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом; інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, крім визначених у ч. 1 ст. 303 КПК України.

До п'ятої групи підготовчих дій належать дії, пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження.

Під час вирішення питання про продовження заходів забезпечення кримінального провадження суд має враховувати, що з огляду на практику Європейського суду з прав лю-

дини, яка категорично забороняє «автоматичне» продовження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, під час підготовчого судового засідання за відсутності клопотань сторін про продовження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою суд зобов'язаний порушити перед сторонами це питання з таких причин: 1) суд на цій стадії процесу відповідає за дотримання розумних строків розгляду; 2) підстав для повернення обвинувального акта суд не встановив; 3) це зумовлено необхідністю досягнення завдань кримінального провадження [5].

Рішення суду про продовження строку тримання під вартою має бути належним чином мотивованим.

До шостої групи підготовчих дій належать дії, пов'язані з формуванням кримінальної справи.

Саме на підготовчому судовому засіданні на основі матеріалів кримінального провадження, які надійшли до суду, і доказів, які було долучено за клопотаннями сторін кримінального провадження, формується кримінальна справа, яка в подальшому буде предметом судового розгляду.

Для вирішення майже всіх підготовчих дій суду необхідно дослідити всі матеріали кримінального провадження, основу яких становлять матеріали досудового розслідування. У зв'язку із цим вважаємо, що питання долучення матеріалів досудового розслідування повинне вирішуватися судом найперше, а вже після цього можуть вирішуватись усі інші питання, передбачені ст. 315 КПК України.

Висновки. Підготовчі дії суду на підготовчому судовому засіданні мають різний характер і зміст.

У провадженні на підставі угод та закриття кримінального провадження підготовчі дії являють собою етап судового розгляду цього провадження, які регулюються ст. ст. 342–345 КПК України.

Підготовчі дії власне підготовчого провадження як першого етапу стадії провадження в суді першої інстанції полягають у здійсненні судом цілого комплексу дій, метою якого є забезпечення законного, ефективного, повного та всебічного судового розгляду й забезпечення процесуальних прав та інтересів учасників кримінального провадження.

Систему підготовчих до судового розгляду дій становлять їх групи, об'єднані спільними завданнями.

Завданням першої групи є організація судового розгляду, другої – формування складу учасників судового розгляду, третьої – формування доказів, які будуть досліджуватись під час судового розгляду, четвертої – забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження, п'ятої – застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а шостої – формування кримінальної справи.

Список використаних джерел:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iuscrim.mpg.de>.
2. Гуценко К.Ф. Уголовный процесс западных государств / К.Ф. Гуценко, Л.В. Голловко, Б.А. Филимонов. – М. : Зерцало, 2002. – 528 с.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.consultant.ru/popular/upkrf>.
4. Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 жовтня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12>.
5. Про судову практику застосування судами першої та апеляційної інстанцій процесуального законодавства щодо обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 жовтня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.

